

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

**ВЕСТНИК ХОРЕЗМСКОЙ АКАДЕМИИ МАЪМУНА
BULLETIN OF KHOREZM MAMUN ACADEMY**

2017-2

Мундарижа

БИОЛОГИЯ ФАҢЛАРИ

Жуманиязов А., Рахимова М. Туркистон термити морфологиясининг алгебраик хусусиятлари.....	2
Хайитов Ё.К., Каламдарова Д.Д. Биотехнологические методы очистки сточных вод.....	5

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ФАҢЛАРИ

Abdullaeva F.E. Turki xil o'g'it va sug'orish me'yorlari "Zimnitsa" kuzgi bug'doy navining hosildorligiga ta'siri.....	8
Таджиев А., Янгигбаева Н. Кўзги бугдой алмашиб экишда тупроқнинг инвертага ферменти фаоллиги.....	12
Янгигбаева Н., Таджиев А. Поли экинлари ва кўзги бугдой алмашиб экишда тупроқнинг аспарагиназа ферменти фаоллигини ўрганиш.....	15

ИҚТИСОД ФАҢЛАРИ

Джуманиязов У.Н. Давлат – ҳусусий шерикчилик асосида корпоратив бошқаруви шакллантиришнинг илғор ҳоразий тажрибалари.....	13
Сидиков Д. Хоразм вилоятида аҳолига транспорт хизматлари кўрсатишни янада ривожлантириш йўналишлари.....	26
Шаназарова Г.Б. Санъат корхоналари инновацион салоҳиятини баҳолашнинг айрим назарий-усlubий масалалари.....	30
Машарипова М. Миллий иқтисодиётда хизмат кўрсатиш соҳалари ва кичик бизнесни жадал ривожлантириш хусусиятлари.....	38
Худайберганов Д. Тоғар ва хизматлар бозорига тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўналишлари.....	46
Абдуллаев Ф.О., Исмаилов А.Б. Минтақа иқтисодиётида диверсификация хизматлари диверсификацияси.....	51

ТАРИХ ФАҢЛАРИ

Мавлонов У.М., Каримов Я.А. Амударё суви йўлининг Марказий Осиё коммуникация тизимида тутган ўрни.....	55
Собиров Қ., Абдуришов Р. Қадимги Хоразмда шахарсооллик маданияти ва давлатчиликнинг ilk манбалари.....	58
Исмаилов Ш.З. XVIII-XX асрнинг бошларида Хива хонлиги ва Россия империясининг дипломатик ва иқтисодий алоқалари тарихидан.....	61
Матқаримова Н.М. Миллий урф-одат ва маросимлар – юксак маданиятнинг мезони.....	66
Egamberganova M.J. Xorazm vobasi o'zbeklari to'y marosimlarining transformatsiyalashuv jarayonlari.....	68

ФИЛОЛОГИЯ ФАҢЛАРИ

Ғаипова Ҳ. Матназар Абдулҳаким публицистикасида сўз ва шонрлик талқини.....	73
Ўразбоев А. Оғажий тарихий асарлари тилидаги айрим тасоғимлар хусусида.....	76
Худайберганова Д. Хоразм достонлари тилида форсий қатлам.....	79
Матиниёв А.Р. Қадимги Хоразм ёзма ёдгорликлари.....	84

ТЕХНИКА ФАҢЛАРИ

Собиров Б. Влияние сложного нагружения на деформации бетона при трехосном сжатии.....	91

ТИББИЁТ ФАҢЛАРИ

Бабаджанова С.Х., Рахимова Ш.О., Сиддиқов Х., Матқурбанов Н. Соғлом авлод тарбиясида сколност касаллигининг салбий оқибатлари.....	95

йиллар ўтгани сари катти ортиб бораётган ҳос ва тушунчаларни кадрият деб биламиз” [1:82]. Албатта, ушбу бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларимизни катталик кўп баҳраманда этсак, миллий маънавиятимизни юксалтиришда, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни камол топтиришда шунчалик қудратли маърифий қуролга эга бўламиз. Зеро, миллий кадриятлар халқнинг қўндалок ҳаёти ва турмуш тарзида ўзига хос мезон вазиёсини ўтайди. Ушбу кадриятлар воситасида турли ҳолат ва ҳолатларга, янги пайдо бўлаётган фазилат турлари ва раҳм-русумларга баҳо берилади.

Ўзбек халқининг ёшларини баркамол авлод қилиб тарбиялашда катта таъсир эта оладиган урф-одатлари, анъаналари, раҳм-русумлари ва маросимлари борки, уларни бутунлиги кўндалок ҳар бир оилада болалар онгига, қўндалок ҳаёт тартибига сингдириш – ёшларнинг маънавий таъдидлар таъсирига тушиб қолишининг олдини олиш долзарб аҳамият касб этади. Бу борадаги мутахассисларнинг фикрига таянадиган бўлсак, ёшлар дунёқарашинда миллий маънавий кадриятларга таъиниш қўндалок мақсад ва вазиёларини ўз ичига олади:

Ёшлар ўз дунёқарашинда миллий – маънавий кадриятларга таянмаса, уларнинг онги ва тафаккуридан мутлақо бетона кадриятлар жой олади. Ўзининг миллий маънавий кадриятларига нисбатан бепарварлик билан қараш шаклланади.

Ёшларнинг миллий – маънавий кадриятларга бўлган муносабатининг ҳозирги ҳолатини ўрганиш, уларнинг амалий фаолликларида қўндалок қайси кадриятлар устувор бўлиб бораётганини аниқлашга ёрдам беради. Бундан қўндалок асосий мақсад уларнинг миллий маънавий мерос ва кадриятларига нисбатан ишонч ва эътиқодни мустаҳкамлашдан иборат.

Ёшларнинг миллий – маънавий кадриятларига нисбатан ишонч ва эътиқоднинг мустаҳкам бўлиши Ўзбекистон ташлаган ўзига хос ва мос тараққиёт йўли талибларидан келиб чиқади ҳамда ёшлар олдида аниқ вазиёларини қўндалок [4:15-16].

Миллий кадриятларимиз асрлар сиевигидан ўтиб, авлодлардан авлодларга мерос бўлиб келмоқда. Ўзбек халқининг маросимлари, удузлари, анъана ва кадриятлари жуда кўп ва гўзалдир. Юртимизнинг эртанги қўндалок ишонч билдираётган, айниқса, унинг келажакги учун тинмай ўқиб изланаётган истеъдодли ёшларимизда, иқтисодий қайфият, миллий урф одат ва анъаналарга бўлган муносабатларини юксак даражада шаклланиши мамлакат келажакини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов, И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент: “Маънавият”. 2008.
2. Каримов, И.А. Тарихий хотираси келажак йўқ // Ёш келажакимизни ўз қўлимиз билан қурамоқ. Т.7. Тошкент: “Ўзбекистон”. 1999. 144 б.
3. Жабборов И. Антик маданият ва маънавият хазинаси. Тошкент: “Ўзбекистон”. 1999.
4. Эргашев И. Ёшларнинг иқтисодий фаоллиги. Тошкент: “Академия”. 2008.

Matluba Egamberganova (Urganch davlat universiteti) KORAZM VOHASI O'ZBEKLARI TO'Y MAROSIMLARINING TRANSFORMATSIYALASHUV JARAYONLARI

Annotation. Ushbu maqolada Xorazm vohasi o'zbeklari to'y marosimlarining transformatsiyalashuv jarayonlari yoritilgan.

Аннотация. В настоящей статье был освещен трансформационный процесс свадебных обрядов хорезмских узбеков.

Abstract. This article describes the transformational process of Uzbek wedding ceremonies in Khorezm region.

Калит so'zlar: to'y, marosim, lochak, halaga, domoqsa, mohg'oycha, eshik ochar, kelin, kuyov.

Ключевые слова: снадоба, обряд, лачак, халла, доманса, мансубна, натах очар, новотиз, жемия.

Key words: wedding, ceremony, lachak (woman's head clothes), muchal wedding (it means when the little boy is 12 years old his parents organize the wedding), damoqsa (part of the lachak), xalaga damoqsa (part of the lachak), eshik ochar (door open -the ceremony of opening the door at the beginning of wedding party).

Marosimlar har bir hududning o'ziga xos iqlimi, tabiati va o'sha hududda yashovchi aholining o'ziga xos xarakteri, asrlar davomida shakllangan ahloqiy-huquqiy qarashlaridan kelib chiqqan holda shakllanadi. Xorazm vohasi aholisining marosimlari jumlasiga inson hayotining qaysidir davri va holati bilan masalan, farzand tug'ilishi (beshik to'y, soch to'yi, tushoq kasdi (bola oyog'idagi chigallikni kesish ma'nosida), bolalikdan o'smirlikka o'tishi (sunnat to'yi), balog'at yoshiga yetishi (nikoh to'yi), umming bir faslidan ikkinchi fasliga o'tishi (lachak to'yi), yosh bilan bog'liq to'ylar (sakson oylik – kumush to'y, oltin to'y) bilan bog'liq marosimlar kiradi.

Xorazmliklar hayotida eng quvonchli va baxtli kun bu to'ylardir. Har bir xorazmlik o'z hayoti davomida juda ko'p to'ylar qiladi. Bular nikoh to'yi, beshik to'yi, sunnat to'yi va keyinchalik kirib kelgan muchal to'y, kumush va oltin to'y (yosh to'ylari).

Nikoh to'yi haqida so'z yuritadigan bo'lsak, nikoh to'y dastlab sovcilikdan boshlangan. Sovchi ikki xonadonga qarindoshlik iplarini bog'lashga da'vat etilgan kishidir. Sovchilar kamida uchta kishidan iborat bo'lib, odada bunday mas'uliyatli ishlarga keksa onaxonlar va yigitning onasi tayinlangan. Sovchilar qizning uyiga uch-to'rt marta boradilar. Odada yigitning onasi kelin bo'lishining uyiga turli shirinliklar tugilgan dasturxon ham olib borgan. Uchinchi marta borilganda qiz taraf rozi bo'lsa patir ushatilib kuyovning onasi olib borgan oq matoni qizning onasi olib qolgan va bu rozilik belgisi hisoblangan. Shundan keyin "o'g'rin patir", "eshik ochar", "ullu (katta) patir" kabi marosimlar o'tkazilib ikkita uyda ham to'y marosimiga tayyorgarlik ko'rila boshlanadi [dala yozuvlari, № 1].

To'ydin 3 kun oldin "non yopar" marosimi o'tkaziladi va unda non yopuvchilikni shu xonadonning eng yaqin qarindoshlari (opasi, kelinoyisi, qo'shnisi) o'z zimmasiga olishgan. Ushbu marosim ichida "rapida go'ydi" degan maxsus marosim ham bo'lib, unda qarindosh-urug' va qo'ni-qo'shni barchasi nonvoyga o'z sovg'asini taqdim etgan.

Ikkala uyda esa keksalar yig'ilishib "ko'rpa yima" marosimi o'tkazilgan. Bunda avvalo keksalar ikkala yoshga baxt tilab duo qilishadi. So'ngra shirinliklar – qand, tanga sochiladi. Buni shu yerdagi bolalar terib olishadi. Buning ma'nosi ushbu tikilayotgan ko'rpa va to'shaklarda kelin va kuyovning farzandlari ham tepkilah o'ynab yursin deganidir.

To'ydin bir kun oldin yigitning uyida "yigit yeg'nar" marosimi bo'lgan. Bunda yigitning yaqin do'stlari, qo'ni-qo'shni, qarindoshlar kelishgan. Ovqatdan so'ng hamma o'tirib sabzi to'g'ragan. Shu kuni qizning uyida barcha ayollar "xina yoqar" marosimiga yig'ilishgan. Ular bu yerda o'yin-kulgu qilib, qo'llariga xina qo'yishgan. Shu kuni qiz o'z otasining uyida oxirgi marta qolishi bo'ladi.

Yigitning otasi qizning ota-onasini rozi qilishi shart bo'lgan. Turkiy xalqlarda hamma ma'noda qizning bahosi baland bo'lgan. Shuning uchun kuyov tomon kelin tomonga albatta qalin to'lagan. Bu to'lov pul, oltin-kumush, qo'y-mol, gilam va kigiz shakllarida bo'lgan. Qiz uchun beriladigan sarpolar esa har bir hududda turlicha ko'rinishga ega bo'lgan. To'y kuni ertalab quda tomondan kelinning uyiga keksalar kelishgan va "ko'shana bichar" ya'ni chimdik qardasini tikish marosimini o'tkazishgan. Uy egalari ularga sovg'alarni ulashgan.

Keyin keksa ayollardan biri "yor-yoe" aytgan va kelinni yangasi va dugonalari bilan ko'shamali aravaga chiqarib kuyovning uyiga olib ketishgan. Kelin kelayotganini eshitgan kuyov tomon darhol yo'lga olov yoqadi. Kelayotgan mashinalar albatta uni bosib o'tishi kerak, ya'ni insujinslar shu olovda kuysin, degan maqsadda hamda biz bilamizki, ota-bobolarimiz qadimdan olovga sig'inishgan, olov-poklik ramzi bo'lgan. Demak, kelayotgan kelin xonadonga poklik va mehr-muhabbat olib kelsin, degan niyatda olov yoqishgan. Kelin kelib tushgandan so'ng eshik oldida undan salom olishgan:

Avval boshlab xudoni yod atali yor-yor,
 Payg'ambarlar ruhini shod atali yor-yor,
 Yusuf bilan Zulayho yor adilar yor-yor,
 Bir-birini go'rmaka zor adilar yor-yor,
 Payg'ambarni qizini Ali oldi yor-yor,
 Qiz olishib, qiz barmak shundan qoldi yor-yor,
 Tokchadagi qaychini zang bosibdi yor-yor,
 Chiqadigan ukamni g'am bosibdi yor-yor,
 Yig'lama qiz, yig'lama to'y saniki yor-yor,
 Ostonasi tilfodan uy saniki yor-yor [dala yozuvlari, № 2].

Kuyov ko'shana (go'shana)ga kirishidan oldin "yanga salom", "belbog' yechdi", "taha tashar" kabi qiziqarli odatlar amalga oshirilgan. Farzandlari ko'p bo'lsin, degan irim qilib kelin va kuyovga ko'shana ichida yosh go'dak berilgan. Turmushlari totuv, shirin bo'lsin deb shirin suv ichirilgan, ulardan qolganini "hammani shu kunga yetkazsin", - deb bolalariga ichirganlar. Shu irimlardan keyin kelin va kuyov davraga chiqib to'y boshlanib ketgan.

To'yning ertasi kuni "kuyov harak" (bunda hamma ayollar mayda chuchvara tugushgan va kelgan mehmonlarga tortishgan), uchinchi kuni esa "tax yenginar" marosimi o'tkazilgan va so'ngi udum "quda donishma" (qudalar tanishuvi) o'tkazilib to'y marosimlari shu bilan tugallangan.

To'ydan keyin kelinlar kelin bo'lib tushgan yangi xonadonida bir yil davomida qaynonasi bilan haland ovozda gaplashmaydi. O'g'il o'stirganing xizmatini qiladi, topshiriqlarini bajaradi, barcha yumushlarini qiladi, ammo churq etib, og'iz ochmaydi. Kelin birinchi farzandini dunyoga keltirib, uni beshikka belagachgina bunday buquqqa ega bo'ladi. To'rt farzandni dunyoga keltirguncha esa qaynotasiga gapirmagan. Bu xalqimizga xos bo'lgan go'zal an'analardan biridir.

Xorazmliklar hayotidagi yana bir quvonchli kunlardan biri bu yubiley to'ylardir. Yubiley-qadimgi yahudiy tilidan olingan bo'lib, "har 50 yilda nishonlanadigan yil" so'zidan kelib chiqqan. Xorazmda esa yubileylar asosan erkak va ayollar 40 yoki 50 yoshga kirganda nishonlanadi. Asosan 40 yoshda keng nishonlanib, keksalarning aytishicha aynan ushbu davrdan boshlab insonning dunyoqarashi va hayotga bo'lgan munosabati o'zgarib, u ancha bosiq bo'lib qoladi. Yubiley marosimida yubiley egasining yaqin do'stlari va qarindoshlari taklif etiladi. Kelgan mehmonlar unga turli xil sovg'alari ulashib, o'zlarining eng yaxshi tilaklarini izhor qilishadi.

Xorazmda ayollar o'rtasida lachak kiyish marosimi mavjud. Lachak asrlar davomida ayollar bosh kiyimi sifatida shakllanib, tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillar ta'sirida yangi mohiyat kash etib kelgan.

Xorazmlik o'zbek ayollarining an'anaviy bosh kiyimi bo'lgan lachak asosan 2 ta vazifani bajargan:

1. Xorazmning qattiq sovuq qishi va quruq jazirama yozida (ya'ni keskin kontinental iqlim sharoitida) qishda boshni sovuq urishi va yozda oftob urishidan asragan.

2. Lachak kiygan ayolning o'z elotida (mahallasida) mas'uliyati va nufuzi ortgan.

Lachak kiyish - xorazmlik ayollarda qadimdan saqlanib kelayotgan urf-odatlardan bittasi hisoblanadi. Lachak kiyishning ham bir qancha shartlari bor:

1. Avvalo lachak kiyishni xohlagan ayol halol, pokdomon, toat-ibodatli ayol bo'lishi kerak.

2. Mahalla-kuy, el-elot orasida hurmat-e'tiborga loyiq bo'lishi kerak.

3. Ayol kishi nikohli bo'lishi va albatta farzandli bo'lishi kerak.

4. Ayol kishi lachak kiyishi uchun qaynota-qaynonasining va albatta erining roziligi bo'lishi kerak.

Ayol kishi tinch bo'lgandan so'ng, ya'ni o'g'il uylantirib, qiz chiqarib orqayin (hotirjam) bo'lgandan so'ng lachak kiyisa yaxshi, deb hisoblangan. Xiva ayollari bu bosh kiyimini birinchi marta kiyganlarida mahsus marosim - "Lachak to'y" o'tkazilib, qo'chqor so'yilgan.

Lachak gazlamasiga qarab "boy lachak" va "kambag'al lachak"ka bo'lingan. Mana shu jihati bilan lachak ayollarning iqtisodiy ahvoli, jamiyatda tutgan o'rnini va mavqeiini ko'rsatib bergan. Chunki nomidan kelib chiqqan holda shuni aytish mumkin, "boy lachak"ni asosan o'ziga to'q,

aslzoda ayollar kiyishgan. U turli xil rangdor, asl ipak molardan tayyorlangan. "Kambag'al lachak"ni esa aholining o'rtahol va kambag'al qismi ayollari kiygan bo'lib, u asosan takana (yemshoq marli), oq surp, bez (bo'z) va po'ta (katta ro'mol) dan tayyorlangan.

Lachakni ayollar necha yoshda kiyishlari mumkin-deya savol berganimizda, Xivaning kekxa onaxonlari tomonidan 2 hil javob varianti aytiladi. Ba'zilari lachakni ayol 20-24 yoshlarda ya'ni ikkinchi muchal yoshida 1-2 ta farzandlik bo'lgandan so'ng kiyishi mumkin, desalar, ba'zi birlari lachakni ayol asosan 50-55 yoshlarda-to'rt muchal ko'rgandan so'ng yoki 63 yoshga, ya'ni payg'ambar yoshiga yetgandan so'ng kiyishi mumkin, deb hisoblaganlar. Aslida bu ikkala variant ham to'g'ri bo'lib, XX asr boshlarida ayollar turmushga chiqib farzand ko'rganlaridan so'ng lachak kiyishgan, bu vaqtda esa ayol ikki muchal yoshga kirganda sodir bo'lgan. Hozirgi vaqtda esa lachakni faqat kekxa onaxonlarga kiyishadi.

Ba'zi tumanlarda (masalan, Hazoraspda) lachakning ba'zi qismlarini tayyorlash va o'rash bilan-usta lachakchi shug'ullangan. Lachakni faqat clotning (mahallaning) katta kayvoni ayollari ya'ni: Kalomulloh(Qur'on)ni tanigan va bilgan, solih farzand o'stirgan hurmatli onaxonlarga kiygizishi mumkin bo'lgan.

Lachak kiyish marosimi Xivada quyidagi tarzda o'tkazilgan: avval boshlab "Bismillohir rahmonir rahim: shayton bergan ro'molni olib, Rahmon bergan do'ppini (taxyani) kiygizdik, - deb ayol kishi boshiga taxya kiygiziladi. Buning ma'nosi shuki, endi ayol g'iybat so'zlashi mumkin emas, ya'ni kayvoni ayolga aylanadi. Keyin bo'yniga domoheba o'rallib orqasiga bir qizil, bir oq mato-xolaqo o'ralladi. Xolaqo juft bo'lishi kerak. Qizil mato yoshlikni, oq mato (gazlama) kekxalikni e'latadi. Ustidan oq ro'mol tashlanadi. Lachak kiygan ayol barchaga egilib ta'zim qiladi. Yana ko'p yoshlarga kirsin, deb hamma unga sovg'a-salom beradi. O'z navbatida ayolning eri ham unga va lachakni o'ragan kekxa onaxonga o'z sovg'asini beradi. Lachak to'yi ishtirokchilariga ularni ham shunday kunlarga yetkazsin, - degan ma'noda ro'molcha tarqatilgan. Lachak o'rash vaqtda bir kekxa ayol muboraklar aytib turgan [dala yozuvlari, № 2]:

Muboraklar bo'lg'ay atgan to'yingiz,
Juft patikli ko'shku ayvon joyingiz.
Mudoma izzatda o'tgay umringiz,
Shu uylarda lachak to'y muborak bo'lsin.

Lachak hech bo'lmasa uch kun kiyilgan (irim uchun), agar imkoniyat bo'lsa doimo kiyib yurilgan. Keyin buzmasdan olib qo'yilgan va oxirgi yo'lga, ya'ni oboratga kuzatganda kiygizilgan. Urf-odatimizga ko'ra, Xorazmda barcha ayollar (farzandi yo'qlar bundan mustasno, agar yetim bola asrab uni komsil inson qilib tarbiyalasa, unda mumkin) lachak kiyishi shart bo'lgan. Agar tirik payti lachak kiyishga ulgurmasa yoki imkoniyati bo'lmasa, vafot etganida boshini tepasiga lachak tuzatilib qo'yilgan. Agar buni imkoni bo'lmasa yuvg'uchiga (murdashuyga) bir bo'lak kuylaklik mato, lozim (ishton), taxya, 2-3ta ro'mol, po'ta alohida tugib berilgan.

Hozirgi vaqtda an'anaviy bosh kiyim sifatida lachakni faqat katta yoshdagi ayollargina kiyimoqda, xolos.Yosh ayollar esa bu qadimiy bosh kiyimni turli xil zamonaviy ro'mollar bilan almashtirishgan. Yuqorida aytib o'tganimizdek, lachak - xorazmlik ayollardan tashqari boshqa turkiy xalqlar masalan: qozonlipoqlar, turkmanlar, qirg'izlar va boshqa xalqlar ayollarining ham bosh kiyimi hisoblanadi. Bu qadim-qadimdan qardosh xalqlar o'rtasida o'zaro yaqin qo'shnichilik munosabatlari mavjud bo'lganligini ko'rsatadi.

To'y bilan bog'liq tantanali marosimlar ham bizning madaniy hayotimizning bir ko'rinishi. Bu an'ana o'zbek xalqining mehmondostligi fazilatidan dalolat beradi. To'y marosimlarida kurash tushish, ot choptirish, qo'chqor va xo'roz urishtirish kabi marosimlar ham kiritilgan. Lekin, sho'ro zamon davrida to'y marosimining mazmuni ancha o'zgardi. To'g'ri ilgari zamonlarda ham o'zbekning to'yida qozoqning polvoni, qirg'izning o'lanchisi, tojikning ustasi, turkmaning chavandozi, albatta, izzatli mehmon sifatida ishtirok etgan. Tabiiyki, o'zbek to'yida bu xalqlar lafzi-shevasi ham ajralib turgan. Biroq yangi tuzumga kelib, bu qirralar yanada kuchaydi. "Qizil"

to'ylar, "vecher" lar odat bo'ldi. Ichkilikbozlikka ruju qo'yildi. To'y deganda ichkilik, maishat tushuniladigan bo'lib qoldi [4, -B.-20].

Faqat mustaqillik tufayligina yana o'zligimizga qaytdik. To'ylar yana qaytib milliy o'zaniga tushdi. Lekin ayrim kimsalar bugungi kunda ham Yevropa to'ylariga ko'r-ko'rona taqlid qilib, to'y bahonasida o'zlarining kimliklarini ko'rsatib qo'ymoqchi bo'ladilarki, bu ma'naviy tubanlikdir. Hovli to'yi, yosh va tavalldning ma'lum pog'onalari bilan bog'liq bo'lgan nishonlash ommaviy marosimlari paydo bo'ldi. Bular kumush to'y-turmushning birgalikda kechgan 25 yili, oltin to'y-50-yili, brilliant to'y-75-yili kabi turlaridir. Ota-ona, bobo-buvilarimizning turli yubiley kunlari 50, 60, 70, hatto, 100 yillik to'ylarini ko'pchilik bilan nishonlash odat tusiga kirib qoldi. Ayniqsa ayrim to'ylarimizda ortiqcha isrofgarchiliklar behtiyor kishining g'ashini keltiradi [dala yozuvlari, № 1].

Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, urush yillarida shunday paytlar ham bo'lganki, nikoh o'qilgach, bir idishga osh suzilgan va yig'ilganlarning barchasi undan tatib ko'rib, kelin va kuyovga baxt saodat tilashgan. To'g'ri hozirgi kunga kelib insonlarning farovon turmushi uchun hamma sharoitlar mavjud. Ammo bu ortiqcha isrofgarchilikka yo'l qo'yishga bahona bo'la olmaydi [dala yozuvlari, № 2].

Hozirgi kunda bu kabi marosimlarni chuqur o'rganish va ularning yoshlar tarbiyasiga ijobiy ta'sirini to'g'ri sharhlay olish lozim. Zero bu kabi urf-odatlar, an'ana va marosimlar hozirgi kunda yoshlarni tarbiyalashda, kelajakka ishonch, ota-bobolarimiz qoldirgan g'oyatda boy ma'naviy merosimizga hurmat va vatanparvarlik g'oyalarini targ'ib qilishda dasturilamal bo'lib xizmat qilaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dala yozuvlari. Nurullayeva Gulbahor. Xiva tumani, Soyot qishlog'i, 2016 y.
2. Dala yozuvlari. Bobojonova O'g'iljon. Xiva tumani, Soyot qishlog'i, 2016 y.
3. Dala yozuvlari. Vaisova Nuquljon. Yangiariq tumani, Kattabog' qishlog'i, 2015 y.
4. Mahmud Sattor. O'zbek udumlari. Toshkent: "Cho'lpon". 2007.
5. Dala yozuvlari. Nurullayeva Gulbahor. Xiva tumani, Soyot qishlog'i, 2016 y.
6. Dala yozuvlari. Varoyeva Salomat. Yangariq tumani, Kattabog' qishlog'i, 2017.
7. Аширов А. Ўзбек халқининг қадимий эътиқод ва маросимлари. Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси. 2007. 275 б.